

POVLASTICE SLOBODNJACIMA U PODRAVINI U 17. STOLJEĆU

PRIVILEGES TO FREE MEN IN PODRAVINA IN 17TH CENTURY

Hrvoje Petrić

Zavod za hrvatsku povijest

Filozofski fakultet

Ivana Lučića 3

10000 Zagreb, Republika Hrvatska

h.petric@inet.hr

Primljeno: 1. 9. 2008.

Prihvaćeno: 2. 10. 2008.

Grada

Jarmila Kaminský

B. i N. Bjonde 2, 10000 Zagreb

jarmilakaminsky@hotmail.com

Slobodnjaci kao dio zavisnih seljaka na pograničnom području tema su koja se tek nedavno počela istraživati.¹ Prve skupine slobodnjaka u Križevačkoj županiji kao posebne grupe podložnika javljaju se prvi put u izvorima 1480. godine, a njihov je položaj bio drugačiji od kasnijih slobodnjaka jer im povlastice nisu bile nasljedne. Postanak nasljednih slobodnjaka u 17. stoljeću je uglavnom bio povezan s naseljavanjem, odnosno vlastelini su im morali dati povoljniji položaj jer je stalno postojala mogućnost da pobjegnu u susjednu Slavonsku krajinu (Varaždinski generalat) i ondje postanu krajišnici. Položaj slobodnjaka dobio je u nekim elementima već krajem 17. stoljeća javno-pravni karakter. Slobodnjaci su činili vojnu postrojbu svoga vlastelina, odnosno vlastelinstva (banderium dominale). Hrvatski je sabor u vrijeme ratova donosio odredbe da vlastelinstva na kojima postoje slobodnjaci daju u vojsku određen broj slobodnjaka. Ti slobodnjaci sudjelovali su u ratu kao vlastelinska postrojba i pod zapovjedništvom časnika koje je odredio njihov vlastelin.

Iz svega navedenog može se zaključiti da slobodnjaci predstavljaju vrlo važan faktor u ponovnom oživljavanju posjeda opustošenih u dugom razdoblju osmanskih ratnih pohoda, osvajanja i pljačkanja. Današnji teritorij sjeverozapadne Hrvatske, odnosno Podravine Osmanlije su sustavno pustošili tijekom cijelog 16. stoljeća, što je dovelo do kolektivnog iseljavanja stanovništva. Nakon Mira na rijeci Žitvi 1606. godine utvrđena je granica koja se nije mijenjala do kraja stoljeća. Tom stabilizacijom na granici i u pograničnom području stvorena je mogućnost za ponovno oživljavanje zapuštenih posjeda, koje je trajalo cijelo 17. stoljeće.

Na vlastelinstvima uz rijeku Dravu počeli su se naseljavati novi zavisni seljaci, među kojima je znatan broj onih kojima se daje slobodnjački privilegij. Povlastice koje se daju tim naseljenicima negdje predstavljaju jedinu moguću priliku za ponovno naseljavanje opustošenog područja. Kmetški status nije privlačio nove naseljenike na opustjela područja gdje nije bilo lako početi ži-

¹ Ovaj rad je nastao iz zajedničke suradnje Jarmile Kaminský s njezinim komentorem Hrvojem Petrićem. Kolegica Jarmila Kaminský je na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta 3. srpnja 2006. obranila diplomski rad »O slobodnjacima na pograničnim podravskim vlastelinstvima u 17. stoljeću«, mentor: prof. dr. sc. Drago Roksandić, komentor: dr. sc. Hrvoje Petrić.

vot nakon dugog razdoblja pustošenja i pljačkanja, koja su Osmanlije sustavno provodili, a zatim i napuštanja od samih vlasnika i ostalih naseljenika. Biti običan kmet na takvim vlastelinstvima nije bio dovoljan poticaj za rekolonizaciju, stoga su vlastelini bili primorani učiniti određen »ustupak« i odreći se dijela svojeg prava (u ovom slučaju radne rente) da bi uopće bili u mogućnosti oživiti nekadašnja vlastelinstva.

Blizina Vojne krajine pružala je nezadovoljnim naseljenicima mogućnost bježanja i prelaska na krajiški status, pa je pojava slobodnjaka na tom području u to vrijeme bila puka potreba. Na određenim vlastelinstvima, posebno onima koja su pretrpjela velika pustošenja i pljačke, davanje slobodnjačkog privilegija vjerojatno je bilo jedino rješenje za revitalizaciju.

Jednom dane slobodnjačke povlastice nisu predstavljale trajni privilegij, nepodložan promjenama. Vlastelini su, nakon što bi vlastelinstvo ponovno zaživjelo, pokušali što više iskoristiti slobodnjake. S vremenom, kako se posjed sve uspješnije oporavljao, slobodnjacima su nametane sve veće obveze i daće, što je dovelo do revolta slobodnjaka koji su pokušavali zadržati svoj slobodnjački status i stečena prava. Nije bila rijetkost da se slobodnjaci pobune zbog nepoštovanja njihovih prava (u ovom radu spomenut je sudski spor slobodnjaka iz Torčeca s njihovim vlastelinom Makarom). S vremenom i smirivanjem prilika uz granicu s Osmanskim Carstvom slobodnjački se status pogoršavao i nametane su im nove obveze. Na nekim su područjima slobodnjaci predstavljali bogatiji sloj seljaka, ali u Podravini nije bilo tako. U mnogim su selima držali posjede sa samo dva - tri jutra oranice, što pokazuju i podaci dobiveni analizom slobodnjačkih isprava donesenih u ovom radu. Dakle, slobodnjaci, »slobodniji« samo u odnosu na kmetove, nisu predstavljali posebno privilegirani, imovinski bogatiji sloj zavisnih seljaka, ali uspješno su odigrali ulogu koja im je dodijeljena u 17. stoljeću u naseljavanju opustošenih i napuštenih posjeda te je očito da rekolonizacija bez pojave slobodnjačkog sloja ne bi bila moguća.

OBREŽ - 5. OŽUJKA 1615. GODINE

Selo Obrež (danas Bolfan) bilo je podvrgnuto rekolonizaciji u vrijeme obnavljanja pustih vlastelinstava u 17. stoljeću. Plemić Ivan Budor² dao je slobodnjački status svojim naseljenicima u tom selu i pritom izdao pismenu potvrdu seljacima na svom posjedu u kojoj kaže:

Ja, Ivan Budor, dajem na znanje svima i svakom kome dolikuje u ovom mom otvorenom pismu kako sam se ja pogodio sa svojim Vlasima, nastanjenima na momemu imanju u Obrežu i u Martiniću, da Obrežani od onoga pogodbenog dana budu slobodni uobičajene daće do pet godina, a nakon pet godina da meni i mom nasljedniku svako selište od 20 jutara oranice mora davati po četiri ugarske forinte svake godine, a oni nastanjeni u Martiniću da budu osam godina slobodni, a nakon osam godina da budu dužni davati isto koliko i Obrežani kao i oni koji bi se poslije ondje zauvijek nastanili u Obrežu. Kada ja budem u vojnom pohodu ili u taboru, dužni su sa mnom ići, a što se tiče plijena, to se zna kako ide, svi vitezovi moraju dati dar ili dio plijena svome gospodaru, s tim da mi budu pokorni, a ja u tom neću «obdržati» zbog čega sam im dao ovaj list pred gospodinom Kerrcziny Laslom, Istvanom Gerecziem, Istvanom Keczirom, Kruselly Janusem,

² Ivan Budor nakon sudjelovanja u »dugom« ratu zamjenjuje viteštvo mirnijom upravno-sudskom službom, napreduje stopama svoga oca Vida, proširuje posjede u mirnijem zaleđu i trajno ih zadržava. Nije preuzeo samo vlastelinsku službu, nego se sve aktivnije uključio u upravu Varaždinske županije i Hrvatsko-slavonskog kraljevstva. Bio je u tijesnoj vezi s Jurjem Zrinskim i njegovim sinom, među njihovim stolnim »glavnim smjernim slugama« i povjerenicima. (Geza Palfy, Plemićka obitelj Budor iz Budrovca u razdoblju od 15. do 18. stoljeća, *Podravina* br. 3, Koprivnica, 2003., str. 33 - 37)

Miklosem Fliokom vicežupanom, Petrom Zakmardiem, sucem Križevačke županije, i drugim uglednim ljudima pod mojim pečatom zbog veće vjerodostojnosti.

Doneseno u spomenutom Obrežu u gore spomenutoj Križevačkoj županiji.

Dana 5. ožujka 1615. godina od Djevicinog poroda.

Isti koji i gore Ivan Budor. Vlastitom rukom Mjesto pečata preko mene Stjepana Rakkiicsany vice iudex nobilium Križevačke županije.

Pročitao, ispravio i opisao te s izvornikom usporedio Adam Sladović, vlastitom rukom pregledao
Vice iudex nobilium, vlastitom rukom mjesto pečata

*Prisutni prijepis, zajedno s jednakim, pravim, izvornim, vjerodostojnim originalima umetnutih ugovora, uspoređen i što se tiče istih svjedoci su suglasni u svemu.*³

U ispravi su jasno navedena prava i obveze naseljenika na imanjima Obrež i Martinić. Svaki kolonist dobio je selište od 20 jutara zemlje, Obrežani su bili oslobođeni svih davanja pet godina, a naseljenici u Martiniću čak osam godina. Naseljenici u oba sela morali su pratiti vlastelina u vojnom pohodu ako bi on to zatražio. Što se tiče ratnog plijena, vlastelinu su bili dužni dati dio. Ne spominju se ostale obaveze ni davanje »darova«.

SUBOTICA - PRIVILEGIJ OD 7. SRPNJA 1615. GODINE

U dio pustog sela Subotice, na rasijskom vlastelinstvu, grof Tomo Erdödy naselio je skupinu slobodnjaka (drugu polovinu sela naselio je Stjepan Gereczy) kojima je dao pismenu ispravu u kojoj navodi njihova prava i dužnosti:

Mi, grof Tomo Erdödy od Monyoro Kereka i Moslavine i nasljedni župan Varaždinske županije i nadzornik kraljevskih krčmi i savjetnik svete carske i kraljevske visosti, dajemo na znanje da smo dali slobodnu volju razboritom Ivanu Horvatics, zajedno s njegovim drugovima da se presele na naš posjed Suboticu koja pripada vlastelinstvu Rasinji, pod uvjetom da svi nakon osam godina, oko dana Sv. Ivana Krstitelja, svi koji ondje posjeduju i obrađuju dvanaest jutara naše zemlje svake godine nama i svim našim nasljednicima dužni su dati četiri ugarske forinte i izvršiti dužnost. Oni pak koji će imati više ili manje zemlje, bit će dužni, razmjerno više ili manje, ispuniti daću. Jedan

³ 5. 3. 1615. Povlastica za Obrež

Ja Budor Janus, dajem na znanje vszim, y vszakomu koim se dosztoj, po ovom mojem odpertom lisztu, kako szam se ja pogodil zmojemi Vlahi sztojechemi vu mojemu imaniju vu Ebreskom ij takaisse vu Martinichech da Ebresezii od onoga dneva pogodbenoga budu szlobodni navadnoga dohotka do leth peth, a po peth leth, da mene y momu osztanku, po chetiri dukate na vugerszki broy vszako letto vszako szelo ima davati, a szelo se rachuna oranija dvadeset, a oni koi vu Martinichu sztoje, oni budu do oszem leth szlobodni, a po oszem leth da budu dusni davati kako y Ebreschani y oni koi bi se potlam onde in pertinentiam Ebreskom nasztanili a kada ja budem na one sztrane na voiske, illi vu taboru, da budu dusni zmemum itti vu voisku a sto se dostoi dobichka to se zna kako ide, y po vszakeh viteskeh lyudeh za_dobichak. Dar illi del szvomu gosponu dati, sztem da mi budu pokorni a ja vutom nye hochu obdersati, zbogchega sza im dal ov liszt ped goszponom Kereziny, Laslovom Istvanom Gerecziem Istvanom Keczirom Kruselly Janussem Miklosem Fliokom vice spanom Petrom Zakmardiem szuczem Comitatus Crisiensis, y drugemi poglavitemi lyudmi pod moju pechat za vekssega veruvanya radi. Datum in dicta Ebres praedicto Comitatu Crisiensi existentium habitur die 5a mensis Martii anno a Partu Virginis 1615. Idem qui supra Ianus Budor. Manu propria. Locus sigilli per me Stephanum Rakiesany vice iudex nobilium Comitatus Crisiensis. Lecta correcta descripta, et cum suo vero originale comportata manu proprio lectum et cum suo authentico pari collatum per Adamum Sladovics comitatus Crisiensis. Vice iudex nobilium manu propria locus sigilli. Praesentem fundamentis copiam, una cum introsertorum contractuum paribus cum suis veris et genuinis authenticatis originalibus collatam iisdemque per omnia conformes esse testes. Civitas Kapronicensis 22a Aprilis 1780. Stephanus Kath Comitatus Crisiensis iudex nobilium manu propria. (HDA, Arhiv vlastelinstva Rasinja, kut. 1.)

pak od njih bit će oslobođen plaćanja dogovorenog novčanog iznosa i bit će slobodan, a njega će sami naseljenici zvati vojvoda ili exactor, a izabrat ćemo ga mi ili upravitelj naše varaždinske utvrde. Bit će dužan svake godine skupiti spomenuti iznos na propisan način i na ruke predati potpuno iznos pošteno i u isto vrijeme upravitelju naše varaždinske utvrde. Kada bude zahtijevala naša potreba ili potreba kraljevstva, bit će primorani svi uzeti oružje kod nas i naših nasljednika, dodajući ako bi ti isti naši seljaci poslije spomenutih osam godina pokušali otići drugdje, tada će spomenuti upravitelj morati sve njihove stvari i sve pokućstvo uzeti za varaždinsku utvrdu.

Snagom ove naše isprave

Dano u varaždinskoj utvrdi 7. srpnja 1615.

Grof Tomo Erdödy vlastitom rukom

Mjesto pečata

Za sve točke i klauzule na ovom listu napisane potvrđujemo naše sadašnje podložnike nastanjene u gore navedenom selu.

Dano u Rasinji 2. ožujka 1647.

Josip slobodni barun od Moškona vlastitom rukom

Pročitao i s izvornikom usporedio Anton Berke

Iudex nobilium Križevačke županije itd.

vlastitom rukom⁴

U dio subotičkog sela grof Tomo Erdödy naseljava Ivana Horvatića zajedno s njegovim *socii* i daje im slobodnu volju da se nasele na njegov posjed (*dedimus liberam facultatem sese transferendi in nostram posesionem Szoboticzam...*). Naseljenicima daje slobodu na osam godina od svih daća, ali nakon tih osam godina svatko tko bude posjedovao selište od 12 jutara oranice, mora dati vlastelinu ili njegovim nasljednicima četiri ugarske forinte. Budući da nisu svi dobili selište iste veličine, morali su platiti veći ili manji iznos od četiri forinte, ovisno o tome je li selište bilo veće ili manje. Jedan od naseljenika, vojvoda ili exactor, kojega je izabrao vlastelin ili nadzornik varaždinske utvrde, nije plaćao paušal. Njegova je dužnost bila pokupiti novčanu daću

⁴ Nos comes Thomas Erdödy de Monyoro Kerek, Montis Claudi et Comitatus Varasdinensis Comes perpetuus, nec non Tavernicorum Regalium Magister, ac Sacrae Casareae, Regiaeque Maestatis Consiliarius: Damus pro memoria; quod nos provido Ioanni Horvatics, simul cum suis sociis liberam facultatem dedimus sese transferendi in nostram Possessionem Szoboticzam in pertinentiam Castellii nostri Raszinya et Comitatu Crisiensi existentem, habitam tali cum conditione, quod omnes, et singuli post octo ab hinc annos, a Festo Sancti Ioannis Baptistae proxime elapso incipiendo singulis annis quicumque ibidem terrae nostrae iugera duodecim possederit, et coluerit, nobis, et nostris haeredibus universis quatuor Florenos Hungaricales dare, et administrare tenebuntur, qui autem plus, aut minus Terrae habuerit, plus, aut minus proportionaliter solvere obligatus erit, unus autem ex illo a solutione praedictae sumae pecuniae immunis, et liber erit, qui ipsis Vaivoda, seu Exactor vocabitur, quem Nos, aut Provisor Arcis Nostrae Varasdinensis elligemus, tenebiturque singulis annis praefatam pecuniam modo praescripto colligere, ac plene, et integre, simulque, et semel ad Festum Sancti Ioannis Baptistae Provisori Arcis nostrae Varasdinensis ad manus tradere, arma quoque omnes, et singuli, ubi Regni, aut nostra necessitas postulaverit, sumere, penes Nos, Nostrosque Haeredes tenebuntur, addendo, quod si iidem nostri Coloni post praedictos octo annos alio abire certo conarentur, extunc praefatus Provisor Noster omnes res illorum totamque supplectilem accipere poterit, imo debebit pro dicta Arce nostra Varasdinensi. Harum Nostrarum Vigore, et Testimonio Litterarum mediante. Datum in Arce nostra Varasdinensi septima die Mensis Iulii Anno Domini 1615. Comes Thomas Erdödy manu propria. Locus sigilli.

Vu vseh Puncteh, y Clausulah vu ovom Lisztu napiszaneh tverdimo szadasne podlosnike nase, vu gore imanuvanom szelu sztojcehe. Datum Raszinija die 2da (secunda) Martii Anno Domini 1647. Iustus Iosephus Liber Baro a Moskou manu propria.

Lectum, et cum originali collatum per Antonium Berke Comitatus Crisiensis etc. Iudex nobilium manu propria. (HDA, Consilium locumtenentiale regium Hungaricum, Departmentum urbanae, IV / C, br. 78 A)

od ostalih naseljenika i predati je nadzorniku varaždinske utvrde na dan Sv. Ivana. Ako bi netko od njih odlučio napustiti posjed nakon spomenutih osam godina, u tom bi slučaju nadzornik varaždinske utvrde bio dužan zaplijeniti svu imovinu. U slučaju rata svi vojno sposobni naseljenici bili su dužni poći u vojni pohod na zapovijed vlastelina ili vladara.

SUBOTICA - 25. TRAVNJA 1616. GODINE

Drugi dio Subotice također je podvrgnut ponovnom naseljavanju. Stjepan Gereczy je povećanjem od 25. travnja 1616. naseljenicima u drugom dijelu sela Subotice dao slobodnjački status⁵:

Ja, Stjepan Gereczy, dajem na znanje svima kojih se tiče, snagom ove slobodne isprave, kako sam, zajedno s mojom predragom suprugom Barbarom Hazary⁶, oslobodio podavanja na osam godina moje podložnike i kmetove koji su se počeli naseljavati na moj subotički posjed u Križevačkoj županiji pod uvjetom da mi moraju dati, nakon isteka dogovorenih osam godina, četiri ugarske forinte sa svakog selišta koje sadrži 12 jutara oranice, dio na dan Sv. Ivana (24. lipnja), a drugi dio na dan Sv. Martina (11. studenoga) i jednog puškara kada bude potrebno. Zbog toga sam dao ovu ispravu, radi veće vjerodostojnosti s mojim potpisom i pečatom.

*Dano u Martinovcu, 25. IV. 1616.
Stjepan Gereczy vlastitom rukom*

*Pročitao i s izvornikom usporedio
Anton Berke
viši sudac Križevačke županije itd.
vlastitom rukom⁷*

⁵ Josip ADAMČEK, isto, str. 30.

⁶ Prema H. Petriću, Hasagy ili Hasady budući da prezime Hasary nije poznato. Vjerojatno je do pogreške došlo kod prepisivanja originalne isprave.

⁷ Prijepis izvornika dvojezične isprave:

1.) Ja Gereczy Istvan dajem na znanje vszem kimsze prisztoji po vetom mojem otvorenom liztku, pred kyh goder doide, kako ovo ja dah zmojem dragim naukup thovarusseem Hazary Barbarom mojem kmetom szlode oszemi lett, koteri szu sze na moju zemlyu zacheli szeliti Szoboticzu vu Krisevecki graczki megy buduchi, tako, y pod tai red da kadamisze thi imenuvani oszem lett szpuni, ali zide da imaju od vszakoga szela, kotero bude imalo dvanaeszte orane zemlye davati chetiri dukate pol o Ivanyu, a pol o Martinyu y jednoga chloveka kada bude potrebno vu voiszku thajetho pusgara. Nasto ja nyim dah vu moy lizst za veksega veruvanya radi, pod moje ruke pizsmo y zmoyim navadnum pechatjum zapechatih. Datum in Martinovecz 25. Aprilii Anno 1616. Stephanus Gereczy manu propria.

Lectum, et cum originali collatum per me Antonium Berke

Comitatus Crisiensis

etc. iudex nobilium

manu propria

2.) Stephanus Gereczy notum facio omnibus et singulis quibus expedit prasentium per vigorem: qualiter ego cum mea charissima conjuge, Barbara Hazary meis subditis, et colonis libertatem ad octo annos dederim, qui domicilia ceperunt figere in meo Terreno Szoboticzensi Crisiensi adjacente, ea cum conditione, ut post effluxum dictorum octo annorum obligari mihi sic? solvere ab una sessione duodecim lugera Terrae arabilis in se complectente quinque florenos ni una modi * ad festum Sancti Joannis, ni altera vero medietate ad festum Sancti Martini, et unum hominem dum necessitas exegerit ad bellum armantes statuere. Super quo has meas literas eisdem in maius robur, et fidem subscriptione, et sigillo propriis roboratas extradedi.

Datum Martinovecz 25. Aprilii Anno 1616. Stephanus Gereczy

manu propria

*Riječ modi u originalu je precrtana.

(HDA, CLRH, DU, IV/c, br.78A)

Stjepan Gereczy i njegova supruga Barbara Hazary oslobađaju svoje podložnike, koji se naseljavaju na njihovo imanje Suboticu, svih davanja na osam godina. Na ovom mjestu jasno se vidi da je kolonizacija posjeda u tijeku jer se u ispravi spominju naseljenici *koteri szu sze na moju zemlyu zacheli szeliti Szoboticzu*. Nakon isteka osam godina slobodnjaci bi morali plaćati novčanu daću od četiri ugarske forinte godišnje, ali na dva puta, dio na dan Sv. Martina, a drugi dio na dan Sv. Mihaela. Također su morali davati jednog naoružanog čovjeka za vojsku, i to puškara. Tlaku, kao i ostali slobodnjaci, nisu morali davati.

APATIJA O. 1620. GODINE

Grofica Suzana Ratkaj dodijelila je slobodnjački status naseljenicima u selo Apatiju na ludbreškom vlastelinstvu, koje je do smrti njezina supruga Benedikta Turocija bilo u vlasništvu njezove obitelji:

Ja, Suzana Ratkay od Velikog Tabora, udovica pokojnoga gospodina Benedikta Turocija, bana Kraljevstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, ovom ispravom dajem na znanje da ja naseljenicima u našem selu Apatiji, koje se nalazi u Ludbreškom kotaru, Križevačkoj županiji, dole navedenim našim budućmi podložnicima Marku Golcu, Martinu Horvatu, Đuri Horvatiću, Ivanu Krančiću, Matijašu Zagorcu, Gašparu Kranjcu, Martinu Horvatu, Martinu Kulaku, Mikula Vađuna sinu, Blažu Kovuću sluga, s kojima sam se dogovorila, da ovu neobrađenu zemlju dajem njima da slobodno krče koliko god budu mogli, koliko oranica toliko i sjenokoše, a oni i njihovi potomci svake godine plaćaju meni i mojim potomcima i nasljednicima 27 dukata, libru voska, jednog kopuna i 6 jaja i to su dužni dati uvijek na dan Sv. Jurja Viteza. Ako bi bilo zapovjedbno da dođu u vojsku ili bi to grad zahtijevao, dužni su poći na našu zapovijed ili našega upravitelja. Osim toga, uvijek moraju biti «mirovni» i u načinu plaćanja moraju se sami između sebe dogovoriti, tko bude više imao da bude dužan više plaćati. Neka mi daju potvrdu ovih prava na koje ja dajem njima ovaj list s mojim pečatom i potpisom.

*Ludbreg, srpanj ---- grof Erdody
Vlastitom rukom, mjesto pečata S. Ratkay Thuroczy
Pročitao i usporedio Emerik Kor-----⁸*

Suzana Ratkaj naseljava skupinu podložnika u opustošeno selo Apatiju te im, navodeći ih poimence, daje slobodnjački status. Na prostoru tog sela bilo im je dopušteno slobodno krčiti koliko

⁸ Mi, Ratkay Suzana od Velikog Tabora osztavljena vudova Pokojnoga Gospodina Thoroczy Benedicta Orsagov Dalmatinszkoga, Horvatzkoga, y Slavonszkoga Bana n? Na zanye Dajemo po Ovom Nassem Lisztu, kako Mi nasztanismo vnasse szello Apattiu v Ludbreskom Kotaru vu Krisevechkoy Graczkie megy. Buduche, one zdola popiszane nasse Podlosnike, (i) Imenom Marka Polcza, Martin Horvatha, Miholy Horvata, Gyura Horvaticsza, Ivan Kranchicha, Mathias Szagorcha, Gaspar Krancha, Martin Horvaticsza, Martin Kullaka, Mikula Vagyun szin, Blass Kovuchec szluga, zkoteremi Mi tako dokonialiszmo da polagh uveh zemaal sztoszmoim szada Dali chisteh daszi szlobodni Kerche, kuliko gode budu mogli taki oratje zemlye, tulikaj y szinokosse, oni y nyhovosztanek budu Nam Plachaly y nassemu oztanku, y Successorum 27. dukat, y 1 funt voizka, jednoga Kopuna, y 6 Jajecz, ter tako. Da tko budu dusni davati vazdar na Zvetoga Juria Viteza Dan plachati, polagh toga akobi vu vojzku zapoved bila, ilibise u grad zbotrebilo, Da dusni budu pojti na nassu alli Nassega Oficijala zapoved zvana toga vszem Da budu *Mirovni*, ter (utom) plachanim dasze imaju szami med szobum poledinali, Koj bude visse imal, Da visse med osztali bude dusan Plachati. Lisztov da nam od his prava diode. na Koterotho Mi daszmo Nym ov liszt pod nassu Pechat y ruke Piszmo.

Ludbregh, Julii Anno domini ?? grof Erdody
manu propria locus sigilli S. Ratkay Thuroczy
(HDA, CLRH, Departmentum urbanae, IV / c, br. 61.A)

su htjeli i za oranice i za sjenokošu. Vjerojatno je razlog tolike slobode bila velika zapuštenost posjeda, pa je to zapravo poticaj za njihovo naseljavanje. Zauzvrat su naseljenici u Apatiji i njihovi nasljednici morali platiti paušalni iznos od 27 dukata godišnje i dati određene »darove«: libru⁹ voska, jednog kopuna i šest jaja, i to na dan Sv. Jurja. Što se tiče plaćanja, količinski nisu svi plaćali jednak iznos, nego su oni koji su posjedovali više, morali i dati više, a za one koji su posjedovali manje, manji je bio i iznos koji su morali platiti. Kao i ostali slobodnjaci, primorani su ići u vojni pohod ako bude potrebno, ali i poći u grad na zapovijed vlastelina i upravitelja imanja, vjerojatno u svrhu obavljanja vlastelinske potrebe. U suprotnom se nisu smjeli kretati.

Poslije je određeno da moraju donositi u tvrđavu vodu i pripremati drva za vlastelinsku kuhinju. Takve promjene unutar slobodnjačkih prava nisu bile rijetkost, nego im s vremenom i u drugim selima nameću neke dodatne obaveze i terete.

URBAR POSJEDA VELIKI BUKOVEC - SELA SVETI PETAR I NOVO SELO (1645.)

Feudalna davanja slobodnjaka iz Svetog Petra i Novog Sela na posjedu Veliki Bukovec bila su određena ispravama o naseljavanju i urbarom iz 1645. godine.¹⁰ Donosimo prijepis urbara iz 1645. godine:

Mi, gospodin Franjo Sigismund Sekel, slobodni gospodin i banderijat od Berlina, Ormožda i Zavračja dajemo na znanje ovom našem ispravom svima pred koje god dođe kako smo mi naselili poštovanog Grgura Petrina, suca našeg sela, sada naseljenog u Novom Selu i u mjestu Malčevi vetri, brata njegova Ivana Petrina i Mihalja Ćuka s ostalim njihovim drugovima i dali smo im na svako kmetsko selo devet rali oranice od naše dvorske zemlje Velikog Bukovca, otkud će se pomagati, a što se tiče sjenokoše, svima koliko ih bude moglo dopasti da dobiju jednako.

Oslobođeni su na četiri godine od dana nakon Sv. Martina biskupa, pod uvjetom da kad isteknu četiri navedene godine, računajući od svetkovine Sv. Martina, moraju sa svakog kmetskog selišta spomenuti Grgur Petrin sa svojim drugovima i ostalim naseljenicima i njegova djeca svake godine dati četiri ugarske forinte u gotovim novcima, polovicu na Sv. Jurja Viteza, a drugu polovicu na Sv. Martina Biskupa, položiti još četiri pijetla, 12 jaja, posudu i četiri težaške peše.

Isto tako da uvijek budu dužni poći u lov na našu zapovijed ili našeg vladara, iz svake kuće jedan čovjek, i kad god se zapovjedi da idemo u tabor, da uvijek od svakog cijelog kmetskog sela budu dužni ti gore navedeni sa svojim drugovima i naseljenicima, nasljednicima i potomcima njihovim, s nama i s ljudima po nas poslanim, naši nasljednici i potomci poći i u taboru sve do tada biti, dok mi i naši ljudi, kako smo gore napisali, tamo budemo. Isto tako da osim štete životinjske, što bi životinja učinila, sudac i njegovi zamjenici nemaju što suditi, nego da sve njihove razmirice moraju pred nas ili naše vladare donijeti i suditi prema vlastelinskom pravu zajedno s razmiricama ako bi životinju koja čini štetu na silu oteo. Na što mi gore spomenutim, sucu Grguru Petrinu, bratu njegovu Ivanu Petrinu, Mihalju Ćuku i ostalim njihovim drugovima, njihovim naseljenicima i potomcima dali smo ovu ispravu s našim osobnim potpisom i pečatom za njihovu buduću obranu.

Dano u našoj kuriji Veliki Bukovac na dan Sv. Šimuna i Jude apostola 1643.¹¹

⁹ funta ili libra = 36 lota = 18 unca = 560 grama

Rudolf HORVAT, *Povijest trgovine, obrta i industrije u Hrvatskoj*, Zagreb, 1994., str. 44 - 45.

¹⁰ Hrvoje PETRIĆ, Ludbreg i ludbreška Podravina u novom vijeku, *Podravski zbornik*, Koprivnica, str. 89.

¹¹ Mi gospodin Ferenc Sigismund Zekelly, slobodni i zastavni gospodin od Borlina, Ormožda i Zavračja dajemo na znanje po ovom našem listu vsem, pred kojih obraz ili lice dojde, kako smo mi naselili poštovanog Gregura Petrina suca sela našega sada naseljenoga Novo selo imenovanoga i mesta hiže Malčevi vetri zovućega, Ivana Petrina

Franjo Sigismund Sekel naseljava suca sela Gregura Petrina i njegova brata Ivana te Mihalja Čuka s njihovom «tovaruši» u Novo Selo, u mjesto Malčevi Vetri. Svako selište dobilo je devet rali oranice na vlastelinstvu Veliki Bukovec. Svoje naseljenike Sekel je oslobodio četiri godine svih davanja, a nakon četiri godine svi kolonisti morali su platiti četiri forinte godišnje, i to polovicu na dan Sv. Jurja, a drugu polovicu na dan Sv. Martina. Što se tiče sjenokoše, svakome je pripadao jednak dio. Morali su dati i «darove»: četiri pilića, 12 jaja, jednu posudu sira i četiri »težake peše« godišnje. Bili su dužni ići u lov, i to iz svake kuće jedan član, te slijediti vlastelina u vojnom pohodu ako do njega dođe svi popisani naseljenici, njihovi nasljednici i djeca. U taboru bi ostali dokad i vlastelin.

Na posjedu Bukovcu, osim slobodnjaka, bili su naseljeni kmetovi i Vlasi. Budući da je posjed nedavno koloniziran, podložnici su bili opterećeni većim novčanim daćama.¹²

ĐELEKOVEC - 11. LIPNJA 1660. GODINE

Elizabeta Moškon je dobila 1639. godine Đelekovec i Rasinju, a nakon njezine smrti 1639. Đelekovec prelazi u ruke Elizabetine kćeri Ane Elizabete. Grofica Ana Elizabeta Moškon, supruga grofa Erbarda Auerspergera, izdala je u Samoboru ispravu kojom Đelekovčanima daje slobodnjački status 11. lipnja 1660. godine:

Mi, grofica Ana Elizabeta, rođena od Moškona i udovica moćnoga i uglednoga gospodina, supruga grofa Svetoga Rimskog Carstva, Erbarda Auerspergera, slobodnoga gospodina u Senju i Žumberku, vojnograničnog područja i slunjskog kotara, «veknechnoga i odvetnoga» vojnika, komornika i vojnog komesara prejasnog Ugarskog kraljevstva, komornika posvećenog kralja i velikog generala cijele Hrvatske i Primorske pokrajine i ogulinskog kapetana, dajemo na znanje ovom ispravom svima i svakom pred čiji obraz dođe kako smo se mi zbog mnogih velikih molbi, više puta učinjenih od strane svih naših nasljednih delekovčkih podložnika u jedinom zakonu, imajući u vidu njihovo sadašnje siromaštvo, strah i tursko protjerivanje koji im uvijek prijete, pogodili s njima zbog naše gospodske milostinje, našom voljom, pod dole navedenim uvjetima i načinom.

---

brata njegovoga i Mihalja Čuka z drugemi nihovemi tovaruši, i dasmo njim na vsako celo selo kmetsko devet rali zemlje orače z naših dvornih zemelj Velikog Bukovca, otkud se budeju pomagali, a vu senokošah na vsako celo selo kuliko ih bude moglo dopasti, onde vsakomu jednako. Slobošćina takaj na četiri leta od prišestnog svetog Martina biskupa, dneva, tak i pod takov red, da kako prejdu četiri leta gore napisana, computando a festo praescripto s. Martini; da imaju od vsakoga celoga sela kmeckoga rečeni Gregur Petrin z gore popisanimi svojemi tovaruši i ostalemi za njimi naselniki i odvetek njihov vsako leto je to od leta na leto vu gotovih penezeh f. 4 nam dati polovicu o svetoga Gjurgja viteza idući, polovicu o svetoga Martina biskupa dneve položiti, k tomu četvero kur, dvanadeste jajec, jednoga krnjaka i četiri težake peše na vsako leto. Item da budu vazdar dužni, kada mu se zapove od nas, ali našega ladavca na zverinski lov pojtji od vsake hiže jeden človek, k tomu takaj, da kada god bude zapoved nam vu tabor pojtji, da vazdar od vsakoga cela sela kmetskoga budi ti gore popisani svojemi tovaruši i naselniki, haeredibusque et posteritatibus nec non successoribus ipsorum z nami ili z ljudmi po nas poslanemi haeredesque et posteritates nostros pojtji i vu taboru vse do te dobe biti, doklam mi i naši ljudi, kako smo gore napisali, tamo budu. Item da zvan kvara živinskoga, što bi živina vučinila, sudac nec successores ipsius ništar nemaju suditi, nego da vsake kontroverzie njihove imaju pred nas ili naše ladavce donesti i po njih se polag orsačkoga običaja suditi simul cum controversia takaiše, ako bi živinu drugomu na kvaru zajetu silum otel. Na što mi gore rečenim Greguru Petrin sucu, Ivanu Petrin, bratu njegovomu, Mihalju Čuku i ostalem tovarušem njihovem, njihovem naselnikom i odvetku njihovomu dasmo ov naš list pod našu navadnu pečat i ruke pismo za prišestnu njihovu obrambu. Datum curia nostra Veliki Bukevec in festo b. Simonis et Jude apostolorum 1643.

Franciscus Sigis. Zekelly. (Radoslav LOPAŠIĆ, n. dj., str. 304 - 305)

¹² Josip ADAMČEK, *Agrarni odnosi*, str. 547.

Prvo, morali su na dan Sv. Martina Biskupa položiti u tekućoj državnoj moneti, kada bude-
mo htjeli iznos od 280 ugarskih dukata (svaki
dukat na 100 novaca brojeći) u cijelosti. Kada
spomenute novce, tih 280 dukata, na gore na-
vedeni termin, tj. na dan Sv. Martina ne bi mo-
gli ili ne bi htjeli nekad dati, položiti i izbrojati
nama ili nekome kome bi mi rekli i odlučili da
se da, a ako sljedeći put ne bi predali novčani
iznos naši đelekovečki podložnici, svi će biti
podložni jednom zakonu.

*Drugo, da nam, kao svojoj zemaljskoj i na-
sljednoj gospodi, budu dužni i obavezni uvijek
davati iz krajinskog i junačkog plijena treći
dio i dopremiti i dovesti kamo budemo htjeli.
Ako bi nešto takvog dobrog plijena, izvan gore
spomenute naše trećine, imali ili dobili, da bu-
du dužni nama, a ne nekom drugom uvijek
vjerno ponuditi (ako bi mi htjeli uzeti), kao
svojoj zemaljskoj gospodi. Ako mi ne bi htjeli
njihovog spomenutog plijena, izvan naše treći-
ne imati i uzeti, onda mogu slobodno drugome
spomenuti plijen dati i prodati kome god budu
htjeli.*

*Treće, da budu dužni našu krčmu prema člancima i vlastelinskom običaju, vjerno, marljivo i
ljudski držati, od Sv. Jurja do Sv. Mihaela Arkandela, po običaju koji su do sada poštovali, naše
vino točiti i dok bude našeg vina, da nikad nitko između spomenutih naših đelekovečkih podlož-
nika ne bude slobodan i ne smije drugo vino donositi ni krčmariti, čak ni svoje domaće (ako bi
ga slučajno imao) za novce točiti dokle god bude našeg vina. Ako bi našeg vina nestalo, onda s
našim dopuštenjem i znanjem našeg rasijskog upravitelja na našu korist mogu točiti. Ako bi se
neki od spomenutih Đelekovčana učinio protivno i suprotno ovome, kaznit ćemo ga ili mi ili naš
rasijski upravitelj.*

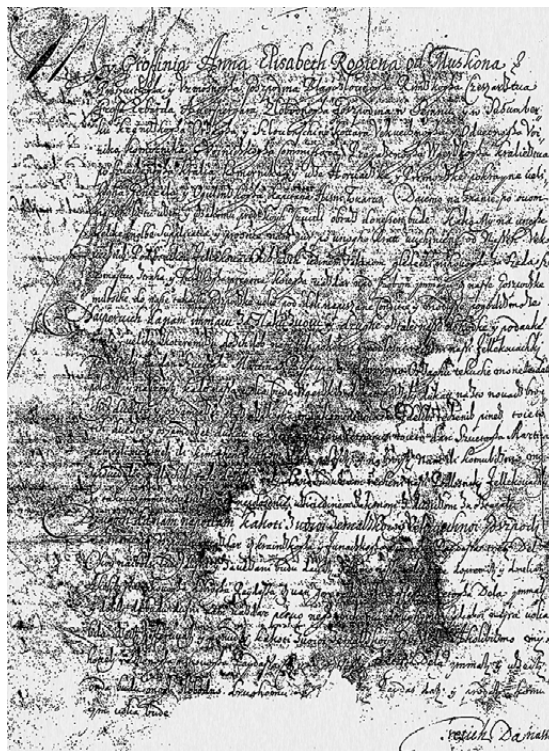
*Četvrto, da svom poglavaru, kojega im mi odredimo, odlučimo i podložimo, uvijek iskazuju
dostojno poštenje, pokornost i podložnost i da u svom pravičnom dugovanju, koje ne bi bilo na
našu štetu ili naposljetku ne bi moglo biti, svi budu podložni jedinom zakonu.*

*Peto, da utvrdu koja je na njihovu najveću obranu, budu dužni i obavezni u svemu i sa svim
potrebim, marljivo, dobro, jako i snažno popravljati i držati u dobrom stanju i utvrđivati. A što
se tiče naše zemlje i sjenokoše koju su uvijek za nas obavljali i kosili, one će po našoj gospodskoj
volji stati i mi ćemo s tim odlučiti i učiniti kako budemo htjeli.*

*Šesto, da moraju prikupiti trgovinu i maltu koje su uvijek za nas ubirali tako vjerno i marljivo,
a skupljene novce nama ili našem rasijskom upravitelju ili komu bi mi odredili kada i gdje pre-
dati. Ako bi neku drugu robu uzeli za spomenutu maltu, i to nama prvo moraju donijeti i dati.*

*Sedmo, ako bi mi kada došli u spomenuti Đelekovec ili naše ljude i sluge poslali po nekom
poslu, dužni su spomenuti Đelekovčani nama i našim ljudima te njihovom slugama i konjima
osigurati dobro prenočište i pobrinuti se za pristojan obrok.*

*Osmo, ako bi nam bili potrebni za naš put ili neku drugu potrebu, da nam daju dobro naoru-
žane, odmorne i jake mladiće ili da ih pošalju zbog našeg posla i potrebe, za određeno vrijeme*

Ključni dokument - Copia Jellekovesiana Libertatis iz
1660. godine, kojim grofica Anna Elizabetha Moscon
daje Đelekovcu atribute slobodne općine i slobodnjaka
(stranica 1)

dužni su nam uvijek pribaviti tako dobro odmornih, jakih i naoružanih mladića koliko nam bude potrebno na našu službu i potrebu, kada budemo mi zapovjedili i pismeno naložili, ili naložimo zapovijediti ili pismeno naložiti, moraju nam uvijek poslati.

Deveto, ako naposljetku spomenuti naši đelekovački podložnici ne bi htjeli ispuniti navedene uvjete i pri njima ostati, nego ih budu kršili i gazili, tako će, ako to učine, biti izostavljeni iz ove naše gospodske milošće i morat će se vratiti na svoj prijašnji status u kojem su prije bili. U svrhu ovih dužnosti dali smo ovaj naš otvoreni list s našim pečatom i potpisom za «prišastne tverdnosti».

Dano u našoj utvrdi Samoboru, 11. lipnja 1660. godine.¹³

¹³ My groffinia Anna Elizabeth Rogiena od Muskona et ..... ŷ Vzmosnogha Gospodina Blagošlovnogha Rimškogha Czesrarštvta Groffa Erbarda Auerspergara, Zlobodnogha Goszpodina vu Seinniu ŷ vu Susumberku kraniškogha Oršbagha, ŷ Szlouenjchine kottara Veknechnogha ŷ Odvetnogha voinika komornika ŷ Voinichkogha Commissara, Prejaštnogha Wgerškogha kralieštvta poszvechenogha kralia, komornika ŷ vše Horvacške ŷ Primorške pokrayne velikogha Generala ŷ Ogulinškogha kapitana Hisni Tovarus. Daiemo na znanie po ovom nassem liztu všem ŷ všakomu pred Sevŷh szvitli obraš donessen bude. Kako Mŷ na mnoghe velike molbe supplicatie ŷ prosnie, nam jur po mnogo kratt vuchiniene od nasih Vekovechnih Podlosnikov Jeliekovachkih vših iedinem Zakonom, gledечи nihovogha za sada sziomasna ztraha ŷ Turškogha pregona, koiegha vazdar nad szobom immaju od nasse Goszpodske milosche do nasse takaisse Goszpodske volie pod doli napiszane Conditie ŷ moduse pogodišmoše. Naipervich danam immaiu za tlaku znom ŷ drughe oštale nasse dohodke ŷ podanke male ŷ velike zkoteremišu došihdob nam bili pokorni ŷ podlosni recheni nasi Jellkovachki podlosnikŷ na dan Szvetogha Martina Bŷskupa v dobroŷ po Orsaghu tekuche monete datti polositi ŷ nabroŷti, kada nasa volia bude, Wgerskih dukatt (vsaki dukatt naštto novacš broiechi) dueštto ŷ oszadešet preš vsakogha mankamentuma. Gdelibi rechenih pineš toieto tih dueštto ŷ oszamdešet dukatt na gore napiszane terminus toieto dan Szvetogha Martina nemogli nehotteli ili kimthem puthom datti, polositi ŷ naboŷti, nam ili komubišmo my zapovedalŷ, odlachilŷ tako drughi takŷ dan budu nam recheni nasi Podlosniki Jellekovachŷ za takove immenuvanih pinez nepolosenie všiiedinem zakonom z dvoišom zaoštaiati. Drugoch danam napottlam, kakoti Zvoioi Zemalskoj ŷ Vekivechnoi goszpodj na snamenie goszpodštvta vašdar ŷ krainškogha ŷ junachkogha svojegha Paŷdashu treti del (koŷ naibolsi bude) dusni ŷ zavešani budu davati, ŷ kamo nassa volia bude dopremiti ŷ dopeliati. Akolibi sto takovogha dobrogha paŷdaša, izvan gore rechenoga nassegha tretogha Dela immali ŷ dobili, dabudu dusni nam vazdar pervo negh nickomu drughomu (akobŷ nassa volia bila vzeti) offeruvatŷ ŷ ponuditŷ, kakoti Zvoioi Zemaškoŷ Gospodi. Akolibišmo mŷ ne hoteli rechenogha nihovogha paydasa (zvan nassegha tretoga dela) immati ŷ ušeti onda budu mogli slobodno drughomu recheni svoŷ paydas dati ŷ prodati komu ŷm volia bude.

Tretich Da nassu kerchmu polagh Articulisev ŷ Oršaskogha obichaja, od dneva Szvetogha Juraja Viteza do dneva Szvetogha Mihalia Archangela verno marlyvo ŷ chlovechŷ (polagh navade nihove doših dob obdersavane) budu dusni dersti ŷ nase vino tochiti, ŷ doklam nase vino bude teklo da nigdar zmed rechenih nasih Podlosnickov Jellekovachkih nebude zlobodan, ŷ nema od drughma vina donasati ni kerchmariti, niti zvojegha Domachegha (akobije gdo imal) za penezze tochiti do tih dob doklam bude sto nasegha vina na kerchme davati. Akolibi nasegha vina na kerchme davati premankalo, onda z nasim dopuscheniem ŷ nasegha Rašinškogha Officiala znaniem iz nase hašne budu mogli tochiti. Gdelibiše koŷ zmed rechenih Jellekovchanov nasal zuproti onomu punitomu (punctomu?) hodechi ŷ chinechi, od nass ili odnasegha Rašinškogha Officiala polagh nasegha rašluchenia hoche kastigan biti. Cheterich Da Poglavaru zvoiemu kogaim mŷ damo odluchimo ŷ podlosimo došttoino vašdar postenie, pokornošt ŷ podlosnošt zkazivati immaiu ŷ všem duguvaniu pravichnom koiebi na kakovu nasu skodu nebilo, ili napottlam biti nemoglo, vši iedinem zakonom pokorni ŷ podlosni budu.

Petich Da kastel koterŷe na nihovu naiveksu obrambu v všem ŷ ze všim tomu potrebno bude marlyvo, dobro, jako ŷ znasno popravliati ŷ v redu dobrom odersati ŷ terditi budu dusni ŷ zavezani. A stose nasih dpmachih zemaly ŷ szenokos, koiešu doših dob za nasz delane ŷ koszene, došttoŷ, one budu na nasoŷ goszpodskoŷ volŷ ztale ŷ mŷ hochemo snimi rašluchiti ŷ obernuti, kako ŷ kamo nasa goszpodska volia bude.

Seštich Da Tergovinu ili maltu koiusu došihdob za nasz zbirali posom šogha takaisse verno ŷ marlyvo immaju zbrojiti ŷ pineze zebrane, nam ili naszemu Rašinškomu Officialu, ili komubišmo, ŷ kadabismo mŷ zapovidali pravichno davati. Akolibi pako na rechene malte, od kogha polagh navade ŷ obichaja doših dob obdersana, kakovu drughu parteku za rechenu maltu uzeli ŷ thonam polagh svoje vernoštiti budu dusni vše pravichno naipervo doneštiti ŷ datti.

Szedmich. Akobišmo mŷ kada doli v rechene Jellekovcze dosli, ili nase liudi ŷ zlughe po nasem pošlu hodeche doli pošlali, da budu dusni ŷ zavezani recheni Jellekovchani nam ŷ nasim ljudem ŷ nihovim zlugha ŷ koniem vazdar za dobar quarter ŷ hranu došttoino preškerbeti ŷ provideti.

Slobodnjačka isprava dana Đelekovčanima sadrži devet točaka kojima su točno navedene obaveze koje su seljaci toga sela dužni izvršiti.

Pod prvom točkom navodi se da su Đelekovčani dužni platiti paušalni iznos od 280 ugarskih dukata na dan Sv. Martina. Ako to ne učine tada, bili su dužni poslije platiti uz kaznu.

U drugoj točki izneseno je da su dužni dati trećinu plijena svojoj gospodi i dopremiti kamo gospodin naloži. Ako budu imali dobar plijen, dužni su im ponuditi i izvan njihove trećine, a ne nekome drugom, ako bi vlastelin bio zainteresiran. U suprotnom su mogli taj plijen dati ili prodati bilo kome.

Trećom točkom nalaže se Đelekovčanima točenje vlastelinova vina od Sv. Jurja do Sv. Mihaela u vinariji i dok ga god ima, nisu smjeli točiti nikakvo drugo vino, pa ni svoje ako ga imaju. Mogli su tek uz uvjet da nestane vlastelinova vina, i to s vlastelinovim dopuštenjem i uz suglasnost upravitelja rasijskog vlastelinstva. Onaj tko bi učinio suprotno, bio bi kažnjen.

Četvrta točka regulira odnos prema poglavaru kojega im vlastelin odredi. Njega su dužni poštovati i biti mu pokorni.

Peta točka odnosi se na održavanje utvrde koja služi njima za obranu, a dužni su je popravljati i držati u dobrom stanju. Na vlastelinskoj zemlji i sjenokoši neće morati raditi kao dotad, no vlastelin si ostavlja pravo na promjenu odluke.

U šestoj točki izriče se da su Đelekovčani dužni pobirati trgovinu i maltu te dati prikupljeni iznos vlastelinu ili rasijskom upravitelju ili nekome trećem koga bi vlastelin odredio. Ako bi uzeli neku drugu robu za spomenutu maltu, to također moraju prvo vlastelinu donijeti i ponuditi.

U sedmoj točki nalaže se ugošćivanje vlastelina i pratnje ili nekog od vlastelinovih ljudi ako dođu u Đelekovac. Dužni su im osigurati prenočište i hranu za ljude i njihove konje.

Osma točka odnosi se na vojnu službu kojoj podliježu kao i slobodnjaci na drugim imanjima. Đelekovčani su bili dužni osigurati dobro naoružane, odmorne i snažne mladiće za vlastelinove potrebe, pratnju na putu ili spremnost da ih nekamo pošalje kada to zatraži.

Posljednja točka, deveta, izriče posljedicu nepoštovanja navedenih dužnosti. Ako se Đelekovčani ne bi pridržavali spomenutih obveza, izgubili bi status slobodnjaka i bili vraćeni na prijašnji status. Ova stavka govori da đelekovački seljaci nisu naseljeni u ovo selo u procesu kolonizacije nakon turskih pustošenja kao većina ostalih slobodnjaka, nego je već nastanjenim seljacima dana slobodnjačka povlastica koju su lako mogli izgubiti i biti vraćeni na prijašnji kmetski položaj zbog nepridržavanja zadanih regula.

Oszmich. Akobinam kada bilo potrebno na kakovu naß puth ili koiu drughu nasu potrebschinu, dobro oborusaneh friskeh ý jakeh detichev znami immati ili kamo po nasem poßlu ý potrebschine poßlati, do nekuliko vremena da nam budu dusni tako dobro spravneh jakih oborusnih ý friskih detichev kulikonam bude potrebno na nasu zlusbu ý potrebschinu kada budemo onamo mý zapovidali ý pißali ili zapovidati ý piszati uchinimo da nam immaju ý zavezni budu budu vaßdar poßlati.

Devetich, Gdelibi napotlam recheni nassi podlosniki Jellekovachki ovim gori napisanim conditiam zadoßta vchiniti ý prinih obßtati nehotteli, negobi koteru v chem v thom prekersili ý zbantuvali, tako ipso facto iz ove nase goszpcobke milosche budu izpadali, ý na zvoý pervi sztalisch v koiemßu presseßtna vremena bili immaiuße povernuti. Zverhu koiegha duguvania daßmoým ov naß odtvoreni lizt pod naßu pechat ý nase podpiszanie za prissaßtne tverdnosti radi. Datum in Arce nostra Szamobre die undecima mensis Juný Anno domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo.

(HDA, Obitelj Inkej, kutija 1; objavljeno u H. Petrić, Đelekovec u doba kasnog feudalizma (od sredine 17. do sredine 19. stoljeća,) *Kaj* br.5, Zagreb, 2000., str. 85 - 102.)

CVETKOVEC - 3. KOLOVOZA 1662. GODINE

Cvetkovec je jedno od sela kuzminečkog vlastelinstva. Nastalo je u drugoj polovini 16. stoljeća na području opustošene Herbortije koja je prije pustošenja bila vlastelinsko dobro nastanjeno zavisnim seljacima, odnosno kmetovima. Godine 1520. u Herbortiji su bila 63 porezna dima (tri godine prije bilo je 76 dimova). Feudalni gospodari tih posjeda često su se mijenjali. Godine 1554. držali su ih Ivan Gyulay i Ivan Korenjak, 70-ih godina Franjo Geszty, Ivan Pekry, Krsto Ungnad, Gabrijel Turoczy i Bočkaji. Na kraju 16. stoljeća veći dio tih posjeda prikupili su u svoje ruke grofovi Erdödy. Osmanlije su 1576. godine popalili 28 poreznih dimova.¹⁴

U vrijeme osmanskih paljenja i pljačkanja mnoga su sela napuštena i bez seljaka. U procesu rekolonizacije pustih vlastelinstava u 17. stoljeću oživljena su mnoga sela na kuzminečkom vlastelinstvu. Jedno od njih je i Cvetkov Dol (Cvetkovec). U dijelu sela, koji je pripadao obitelji Keczer, prvo su naseljeni Vlasi. Nakon što nisu ispunjavali dužnosti prema vlastelinu, odnosno Keczerovoj udovici Barbari Bednyej, kao i zbog kasnijih pobuna, protjerani su iz sela. Tada je Barbara Bednyej u selo naselila sedam »slovenskih« obitelji koje poimenice navodi. Njima je dodijelila slobodnjački status koji potvrđuje isprava izdana 3. kolovoza 1662. godine:

3. kolovoza 1662. godine. Ja Barbara Bednyei, udovica plemenitoga i visokopoštovanoga gospodina Keczer Nikole, dajem na znanje svima pred koje dode ovaj moj otvoreni list, kako sam ja protjerala Vlahe sa svoje zemlje Cvetkovog Dola, zbog njihove nepravde učinjene protiv mene i nevjernosti. Na tu zemlju ili selište nastanjujem sa svojim sinom Keczer Ivanom »slovenske sine« i primam pod moju zaštitu, obranu i zagovor. Dole navedenim popisanim naseljenicima dajem 8 rali zemlje u cijelosti svakome od njih za kuću i selište, 6 vagana sijena, vinograd i pored toga koliko si budu htjeli otkrčiti, pod uvjetom da ti dole navedeni naseljenici budu dužni meni i mome sinu Ivanu Keczeru i njegovim potomcima, od gore spomenutog selišta, svaki od svoje okućnice od osam rali dati 4 ugarska dukata na dan Sv. Martina. Ako ne bi položili novčani iznos na spomenuti dan Sv. Martina gore, bit će dužni isplatiti uz globu. Tko, pak, bude posjedovao vinograd, morat će također ispuniti daću gornicu, a ako bi moj sin ili njegov potomak morao poći u vojni pohod, moraju poći naoružani s njim te biti pripravn i spremni. A ja, gore spomenuta gospoda, sa svojim sinom i njegovim potomcima, budem dole popisane ljude držala u zaštiti i sva njihova prava štitila i branila. Ako bi se među naseljenicima našao neki nevaljao čovjek, slobodna sam ga sam otpustiti sa svoje zemlje i protjerati, a ako bi netko svojevoljno htio otići, dužan je javiti se meni i mome potomku dati uobičajeni dar. Ovi dole popisani naseljenici su na gore spomenutoj zemlji: Đurko Polec, Marko Tomas Horvat, Mihael Hunyadi, Matok Zvonar, Matok Kramarić, Martin Kuzmović. Ovu ispravu ili pravo popisanih ljudi, njihove djece i njihovog potomstva osnažujem mojim pečatom i potpisom moga sina.

Pročitao i s originalom usporedio Anton Berke, sudac Križevačke županije i Iudex nobilium.¹⁵

¹⁴ Isto, str. 85 - 86.

¹⁵ Anno 1662. Die 3. Augusti Ja Barbara Bednyei Plemenitoga ý viszoko postuvanoga Goszpona Keczer Mikloussa Osztavlena Udova, dajem na znanýe pred Koih Obrasz doide ov moi otvoreni liszt, Kako Ja vlaszke szine iz moje zemlye Czvetkovoga Dola zvane, za nýhovo veliko szuprot mene kriviczu vuchinieno, ý nevernoszt protirah, ý razegnah. Na Kожu zemlyu, iliti budi szelische nasztanyujem, ý dajem Szlovenszkim szinom dole popiszanem zmojem szinom Keczer Janussem ý priemlem je pod moju perot, obrambu, ý zagovor. Koterim dole popiszanem lyudem dajem vszakomu na niegovo hiso, ý szelische oszem raali czile zemlye. Szinokossu pako na vozov seszt, vinograd ý poleg toga vszega stoszi bude mogel odkerchiti v gore gledecz, tak, ý pod ov red, da ovi dole popiszani szlovenszki szini budu dusni da si od gore rechenoga szelischa mene, ý mojemu szinu Keczer Janussu, ý nyegovomu Osztanku vszaki od szvoje hise od oszem rali na Martinszki Den chetiri Vugerszke Dukate, akolibí pakoabi bilo moga gore popiszanoga Dohotka na Den sz. Martina potlam budu dusni z Birsagom dati, Ki pako bude

Slobodnjaci naseljeni u Cvetkovec nisu dobili oslobođenje od davanja na određeno vrijeme. Razlog je vjerojatno to što se oni naseljavaju na već formirana selišta jer su na istome mjestu bili nastanjeni Vlasi koje je zatim Barbara Bednyej protjerala, kako sama kaže, zbog nepravde i nevjernosti prema njoj. Na posjed je naselila nove koloniste kojima je dala slobodnjački privilegij. Prezimena novih naseljenika pokazuju da je riječ o domaćem stanovništvu. Svaki od šest novih naseljenika dobio je selište od osam rali, šest vozova sijena i vinograd. Budući da je određena veličina selišta u Cvetkovcu mala, najmanja u odnosu na druga ovdje navedena selišta u drugim selima, dobili su mogućnost krčenja ako bi tko od njih želio tako povećati površinu selišta. Novčana daća iznosila je četiri ugarske forinte na dan Sv. Martina i budući da su dobili vinograd, morali su plaćati i gornicu.

GLOBOČEC - 24. SVIBNJA 1663. GODINE

Globočec je jedno od sela ludbreškoga vlastelinstva koje je pretrpjelo osmansko pustošenje tijekom 16. stoljeća. To je dovelo do napuštanja i zamiranja sela. Nakon smirivanja ratnih i pljačkaških pohoda, u 17. stoljeću dolazi do ponovnog postupnog naseljavanja kako u ostalim selima ludbreškog kraja, tako i u Globočcu.

Grof Juraj Erdödy založio je 1661. godine plemiću Lovri Jagatiću za 300 forinti pusto selo Globočec. Vicekapetan konjanika Koprivničke krajine Jagatić ga je kolonizirao i pretvorio u svoj posjed.¹⁶

imal na moje zemlye, da bude podlosen z Gorniczum, tulikaisse akobi momu szinu, ili nyegovomu Osztanku, bilo potrebno na krainu z Puskom, szablom, ali kamo z lisztom poiti, da budu gotovi, ý podlosni. A Ja gore recheda Goszpa, ý z mojem szinom, ý moga szina odvetkom budem dole popiszane lyudi vu zagovoru dersati, ý vszeh nihovih praviczta tverđiti, ý braniti: akolibisze pako zmed rechenih lyudih koý hmany chloveck nassel, daga budem szlobodna z moje zemlye odpuszťiti, ý zegnati, koibi pako hotel z dobre volye z moje zemlye oditi, dasze bude dusen meni ili mome osztanku zglasziti, ý navadni Dar dati, ý koimsze dala na sztanyenye na gore rechede zemlye jeszu ovi dole popiszani redom. Gyurko Polecz, Marko Thomas Horvath, Mihaly Hunyadi, Matok Zvonar, Matok Kramarics, Martin Kuzmovics. Na koi Liszt illiti budi praviczu dajem popiszane lyudem, ý nyhove Decze, ý nyhovomu Osztanku mmoju navadnu Pечат, ý moga szina podpisanye. Anno et Die ut supra Keczer Janus manu propria Locus sigilli. Anno 1662. Die 3. Augusti. Barbara Bednyei nobilis et multum honorandi Dni Nicolai Keczer relicta vidua notum facio ut, ad quos pervenire contigerit praesentes meas Literas: Qualiter ego Graeci Ritus non unitos ex Terreno meo vulgo Czvetkov dol dicto propter magnam mihi illatam injuriam, et infidelitatem dispulerui. Ad quod Terrenum aut etiam sessionem illoco et facultatem illocandi tribuo Illyricae Gentis (prectano u rukopisu). Nationis filii infra adnotatis quas etiam una cum meo filio Joanne Keczer sub protectionem meam (prectano), et defensam meam suscipio; quibus infra conscriptis hominibus singulo pro domo, et sessione octo Jugera Tetrae (terrae?) arabilis do, faenile ad 6. currus, vineas, et penes totum id, quod sibi exstirpare poterit in plaga versus vineas posita, ea cum conditione, ut hi infrascripti Illyricae Genti fillii obligati sint dare a supra memorata sessione mihi, et meo Filio Joanni Keczer ejusque posteritati singulus a dominio sua et Jugeribus Octo ad festum s. Martini 4 hungaricales, quod si autem ad dictum s. Martini diem supra attactum proventum non deponerent, exposita etiam mulcra (mulcta) mediante persolvere Obligari sint, qui autem Vineas habuerit, etiam Juri Montano subjectus fit, insuper si meus filiius necessitatem habuerit ad bellum armati, aut cum literis aliquo exmittendi hominis promptos omnino et subjectos se exhibeant. Ego autem supra dicta Domina una cum meo filio et ejusdem successoribus et haeredibus infra scriptos homines protegere, et in omnibus eorum Juribus eosdem confirmare, et defendere obligabor: quod si autem ex recensitis hominibus quispiam infidelis, et male versans inveniretur, talem ex Terreno meo manumitere aut etiam pellere liberum mihi fit, qui vero misu proprio ex Terreno meo abire velet, talis obligetur mihi, aut meis successoribus semet insinuare, et consuetum Donarium dare; quibus pro impopulatione suprascriptae Tereae facultas data est hi sunt serie coscripti. Gyurko Polecz, Marko Tomas Horvath, Mihaly Hunyadi, Matok Zvonar, Matok Kramarics, Martin Kuzmovics. Quas literas seu Jura suprascriptorum hominum, et eorum successorum solito meo sigilo, et filii mei subscriptione roboro. Anno et Die ut supra Joanis Keczer manu propria Locus sigilli.

Lectum et cum originali comportatum per me Antonium Berke J(udex) comitatis Crisiensis etc ludlium (HDA, Vlastelinstvo Rasinja, kutija 5.)

¹⁶ Josip ADAMČEK, *Ludbreg*, str. 90.

Lovro Jagatić dao je slobodnjački privilegij prebjezima iz turske Slavonije Tadiji Andrieviću, Ivanu Brodariću, Pavelu Stoičeviću, Ivanu Mikoliću i ostalim njihovim drugovima, koje naseljava u pusto selo Globočec. Ista povlastica čeka i ostale koji izraze želju za preseljenjem u to opustošeno selo:

Ja, Lovro Jagatić, potkapetan konjanika Koprivničke krajine pod zapovjedništvom gospodina Jurja Erdödyja mlađeg, velikog kapetana spomenute krajine, dajem na znanje ovom mojom ispravom svima kojih se tiče i kome god dođe pred lice ova isprava kako su došli pred mene poštovani i viteški Tadija Andriević, Ivan Brodarić, Pavel Stoičević i Ivan Mikulić, zauvijek pobjegavši iz Osmanskog Carstva u koprivničku krajinu i zamolili mene, kako za sebe tako i druge svoje drugove i «pajdaše», da se nastane budući da sada imam pusto selište Globočec na ludbreškom vlastelinstvu od uglednog gospodina Jurja Erdödyja, gore spomenutoga gospodina. Imenovani dopusti gore navedenim ljudima i svima ostalima koji budu htjeli nastaniti se u spomenuti Globočec. Mogu se preseliti, sagraditi nastambe i cijelu jednu godinu biti slobodni počevši od sada i bez ikakve službe, a nakon godinu dana da gore navedeni Tadija Andriević, Ivan Brodarić, Pavel Stoičević i Ivan Mikulić i ostali njihovi tovaushi budu dužni ako im dobra volja bude iz prinosa, ako bi im Gospodin Bog nešto dao, da mi daju trećinu prinosa, a dvije trećine sebi ostaviti i učiniti s tim što god žele, što je krajinski običaj. Ako ti isti, ili njihovi sinovi ili njihovi potomci ne bi mogli vršiti tu službu ili ne bi znali, dužni su i moraju sabljom, puškom kao i drugi slobodnjaci, služiti i od cijelog selišta 30 ugarskih dukata godišnje davati kako je prvo od tog sela služeno i plaćano. Dogovorivši da vinograde koje sam obradio one godine moraju obraditi i zemlju koja je posijana da je zasiju »obsnjem« i »posenem«, a koje su za sada zaorane pod proso i hajdinu, te im tako i onako zaorane u ruke dajem kao i druge skupa s vinogradima kada se oberu, osim vinograda koji je nekoć Vološić držao, koji sam ja za sebe svojim novcima kupio. U ovom pravu ja se ovom mojom ispravom obvezujem da ću je pravedno ispuniti tako da to isto moraju i oni da će je pravedno održati. Zbog toga dajem ovu ispravu s mojim vlastitim potpisom i pečatom radi veće vjerodostojnosti.

*Dano u Ludbregu 24. svibnja 1663. godine. Potvrdio grof Georg Erdödy O. Lovro Jagatić
O. Također potvrdio grof Franjo Erdödy O.*

Pročitao Stjepan Kato sudac Križevačke županije, ord. Judex nobilium.¹⁷

¹⁷ Ja Lovrencz Jagatich Koprivnichke Kraine Ztanoviteh Konyanikov pod Zmosnem Gospodinom Erdody Juriem Mlajeva Kapitanom velikem rechene Kraine Konyanckov vice kapitan dajem na znanye po ovom mojem lisztu, vsem y vsake dostoinosti poglavitem i viteskem Lydem pred Kojieh Licze aliti obraz diode ov moi otvorani list, kako doidesse predme postuvani y viteski ? Andrievics, Ivan Brodarich, Pavel Stoichevich, y Ivan Mihulich a sada znavich iz Turske ruka van zpeljani po Kraine Koprivnechkoi y prosile me tako vu svojem kako y drugeh svojev Thovarussa y paidassev nastainena y za sada imajuch pod Ludbrechkim gradom od zmosnega Gospona Dna Erdody Juria gore imenuvanoga Gospodina Pusto=selische Globochecz imenuvani dopustise gore imenuvanem lydem y drugem ostalem kem dobra volya bude vu thom rechenom Globocheczu nastanili seliti y stanye Napravlati, y czelo jedno Letho dan od sada pochemssi vsakojachku slobodu y pres vsake slusbe biti, a po lethu dan, da recheni gore napisani Thadea Andrievich, Ivan Brodarich, Pavel Stoichevich, y Ivan Nikolich, y nyhovi ostali Thovarussi budu dusni akoim dobra volja bude iz Koteroga Dobichka. ako sto Gospodin Bogh da dobiti da oni budu dusni treti del dobichka meni davati a dva dela na svoju stran zadersati, y obernuti Kakim volya bude, kakje Krainski obichay, akoli bi a oni issli nyihvi sinove aliti nyihov ostanek tum slusbum nemogli slusiti, ali neznali, dasu dusni y da budu sabljum, Puskum kako y slobodnyachky szlusili y od vsega sella Trideseti Vugerskih Dukath na Letho dan davati Kakoje y pervo od toga sella sluseno y plachano, po zgovorivši da Vinograde kotere szam delal ono letho daje immyobraty, y zemlye koteresu poszejane, daje zasze obsnyem y posenem a koteresu za szada po orane pod prosu y haidinu terim taki onako zorane vu ruke dajem kako y druge Z Vinogrady zkupa kadase oberu, zvun samo vinograda kogaje negda Valossich dersal kogasem ja po sebeza svoje penezze kupil. Vu Koteroy praviczze jese vu ovom mojem Listu zavesujem daje hochu pravdeno obdersati, tak da y oni---- pravdeno obstati na Koterom y dole pred moje lastovite ruke pismo y navadnu pechat ovu moi list za vekssega veruvanya radi
Datum Ludbregh die 24 a May Anno Domini 1663.

Lovro Jagatić oslobađa prebjege s osmanskog teritorija, naseljene u selo Globočec, od svih davanja tijekom jedne godine kako bi sagradili mjesto za stanovanje. Nakon isteka ugovorenog roka trebaju vlastelinu dati trećinu svih svojih prihoda, a sa svoje dvije trećine mogu slobodno raspolagati. Osim toga, morali su ispuniti i dvije gotovo obavezne slobodnjačke daće, a to su plaćanje novčanog iznosa od 30 ugarskih dukata svake godine i vojna služba ako bude potrebna. Što se tiče već obrađenih vinograda, dužni su ih obrati i dati prihod Jagatiću, a posijanu zemlju, na kojoj su posijani proso i hajdina, te ostalu zemlju zajedno s vinogradima kod se oberu, Jagatić predaje naseljenicima. Kao iznimku navodi jedino vinograd koji je držao Valašić i koji je Lovro Jagatić kupio za sebe svojim novcem. Ispravom uz vlastiti potpis i pečat Jagatić se obvezuje na izvršenje danih obećanja.

TORČEC - 12. TRAVNJA 1665. GODINE

Torčec¹⁸, oveće selo, nekada u sastavu bednjanskog vlastelinstva, u 17. stoljeću bilo je u sastavu vlastelinstva Kuzminec.¹⁹

U prvoj polovici 17. stoljeća dolazi do obnove Torčeca. Selo se spominje od 1643. godine, a prve koloniste u Torčecu naselio je sredinom 17. stoljeća Ivan Bočkaj. Svakom naseljeniku dao je osam jutara oranice i status slobodnjaka. Godine 1660. Ivan Bočkaj prodao je imanje Kuzminec Nikoli Zrinskom, a u kupoprodajnom ugovoru spominju se sela Kuzminec, Zablatje, Selnica, Grbaševac, Koledinec, Antolovec, Cenkovec i Torčec. Pretpostavlja se da je ta imanja Zrinski držao dvije godine, a zatim prodao potkapetanu Nikoli Makaru²⁰.

Vlastelinstvo Kuzminec i Torčec kao njegov sastavni dio počeli su se snažnije razvijati u drugoj polovini 17. stoljeća. Te je posjede 1665. godine od nasljednika obitelji Bočkaj kupio poduzetni koprivnički kapetan Nikola Makar koji im je pridružio nekoliko novih sela, a brinuo se i za ponovno naseljavanje opustjelog područja.²¹ Kao što je već spomenuto, vlastelinstvo Kuzminec opustošeno je u osmanskim provalama tijekom 16. stoljeća. Jedan od zadataka novog vlastelina bila je refeudalizacija vlastelinstva.

Makar je s podložnicima u Torčecu sklopio urbarski sporazum 12. lipnja 1665. godine.²² Sačuvan je prijepis ugovora iz 18. stoljeća:

Ja, Nikola Makar, najveći potkapetan carske i kraljevske svjetlosti, dajem na znanje svima kojih se tiče i kojih se može ticati, na koji način sam se pogodio sa svojim podložnicima Torčancima koji će mi svake godine biti dužni davati prihod dok bude trajao mir s Turcima. Ako bi mir bio prekinut i ne bi mogli opstati, mora se načiniti druga pogodba. Onako kako su se sa mnom dogovorili, moraju mi uredno davati i plaćati, ako ne budu, ova pogodba ne važi. Prvo, svake godine moraju mi dati 45 kosaca na dva dana, 40 žetelaca za pšenicu na dva dana, 40 žetelaca za hajdinu i proso također na dva dana. Na dan Sv. Martina (11. studenoga) moraju mi dati stotinu talira, 35 kopuna na dan Sv. Martina ili na dan Sv. Mihaela svake godine, isto toliko pilića, krčma

Confirmatum per me comitem Georgium Erdody o. Laurentius Agatitich o.

Confirmatum etim per me comitem Franciscum Erdody o.

Lectum per Step Kato iudex Comitatus Crisiensis ord. Iudex nobilium (HDA, CLRH, DU, IV/c, br. 61.)

¹⁸ Misli se na Donji Torčec, odvojen od Gornjeg Torčeca, koji se nalazio u sastavu rasijskog vlastelinstva.

¹⁹ Josip ADAMČEK, *Ludbreg*, str. 91.

²⁰ O obitelji Makar više u: Radoslav Lopašić, n. dj., str. 407 (bilješka br. 1).

²¹ Josip ADAMČEK, *Ludbreg*, str. 91.

²² Hrvoje PETRIĆ, Općina i župa Drnje, *Povijesno-geografska monografija*, Drnje, 2000., str 75.

tijekom godine da bude moja dva mjeseca, a njihova treći, isto tako što desetine dođe tamo, da to voze sucu i da se ondje izmlati i doveze u Kuzminec u moj kaštel. Također ako bi ulovili nekog prijestupnika, moraju ga dovesti u dvorac u Kuzmincu. Isto tako ako bi ulovili nekog roba, dužni su ga dovesti u moj dvorac i položiti dar. Ove težake koje moraju davati dužni su doći rano, oko šest ili sedam sati. U svim obrambenim pohodima primorani su doći naoružani i braniti.

I ovo moje pismo dao sam mojom rukom potpisano i mojim osobnim pečatom zapečaćeno radi veće vjerodostojnosti. Dano u mom dvorcu Kuzmincu, 12. srpnja 1665. godine.

Isti koji i gore Nikola Makar vlastitom rukom. Mjesto pečeta²³

Slobodnjacima u Torčecu nametnute su nešto veće obveze nego u ostalim slobodnjačkim ispravama. Njihov je položaj bio znatno nepovoljniji u odnosu na druge slobodnjake. Slobodnjaci u Torčecu morali su plaćati stotinu talira, 35 kopuna oko Sv. Martina ili Sv. Mihaela, 35 pilića i desetinu žitarica svake godine. Za razliku od ostalih slobodnjaka na drugim vlastelinstvima koji su morali davati samo novčana davanja, slobodnjaci u Torčecu morali su davati i radnu tlaku: svake godine po 40 kosaca na dva dana, po 40 žetelaca na dva dana za pšenicu, isto toliko žetelaca za hajdinu i isto toliko za proso. To je bilo novo i neuobičajeno davanje za slobodnjake budući da oni uglavnom nisu davali radnu rentu. Po toj stavci torčanski su se slobodnjaci razlikovali od ostalih u prethodnim ispravama. Tlaka je ponajprije kmetska daća i nije bila uobičajena za slobodnjake. Također su morali u vlastelinov kaštel dovesti zarobljenog prijestupnika ili sužnja ako bi ga uhvatili. Ti težaci su morali doći rano, oko šest ili sedam sati. Morali su, kao i podložnici na ostalim vlastelinstvima, pratiti vlastelina u vojnom pohodu. Svoje obveze morali su ispunjavati, u suprotnom će Makar oporuku proglasiti nevažećom.

Adamček navodi da su Torčanci do 1665. godini bili dužni obavljati samo vojnu dužnost, a ovom ispravom povećali su im se feudalni tereti i to »doklam mira z Turci bude«.²⁴

Ovaj ugovor, sklopljen između Makara i njegovih podložnika, zapravo predstavlja pokušaj njihova degradiranja na status kmetova, što dokazuje da je slobodnjački status mogao biti izgubljen.

²³ Copia Contactus:

Anno Domini 1665. Die 12a Julyj

Ja Miklos Makar Ceszarove, y Kralyove Svetlosti Kriseveche pokrajine naivekssi vice Kapitan dajem na znanye vszem kemse pristoi, y pribtojati more, kakosemse jap pogodil zmojmi podlosniki Torchanczi, koimi budu na vszako letto dusni davati Dohotka, doklam mira z Turczy bude akolibise pako mir rastepel, ter bi ne mogli obsztati, tak dase znami druga Pogodba vuchini, y ono kakosuse zmenum pogodili, dami marlivo davaju, y plachaju, y akobi nedavali marlivo kakosuse pogodili, da ova pogodba mesta nebude imala. Najpervo dami vszako Letto budu davali na Dva Dni kosczev po Cheterdeset snyachev szternske setve dva Dni cheterdeset, Item Setve Hajdinske, y prosenye na dva dni snyachev po Cheterdeset; Item da na Szvetoga Martina Dan dami imaju posztaviti Talerov szto, kopunov K Martinyu na vszako Letto illiti K Miholyu Trideset y pet; Item Pischenacz Trideset y pet, kerchma checz Letto da bude moja dva Dva Mesceza, a Nyihova pako treiti, Item sto tamo desetine diode, da ono K szudeczu zvoze, y dase ondi zmlati, y vu Kuzmincze dopelja vu moj Kastel; Item dabi kakvoga hudodelnika vulovili, dasuga dusni vu kastel Kuzminski dopeljati. Item akobi kada vulovili susnya, dasuga dusni vu Kastel moi dopeljati, y zapitek szuproti tomu hochese dati. I to da ove Tesake, kojese dusni davati, da imaju rano dohajati okolu Ore Seste, ali Szedme lmanya, y vszakojachku obrambu dasu oborusni dusni doiti, y braniti. I ovo szeim dal jap moje Piszmo Za Veksega Veruvanya radi; y mojum rukom podpisanye, y Mojum navodnum Pechatjum zapechatil. Datum in Castello meo Kuzminecz Anno 1665. 12a

July, Idem qui Supra Nicolaus Makar m. p. Locus Sigilli.

(HDA, Vlastelinstvo Rasinja, kut. 1)

²⁴ Josip ADAMČEK; *Agrarni odnosi*, str. 547.

Torčanci su ipak pružili otpor nametnutim teretima pa je Makar morao protiv njih voditi parnicu od 1669. do 1674. godine. No, slobodnjaci se nisu pomirili s novim teretima, nego su borbu nastavili i u 18. stoljeću.²⁵

USPOREDBA

Slobodnjaci naseljeni u pojedinim selima različitih vlastelinstava nisu imali jednak status ni dužnosti koje su morali ispuniti. Zajedničko svima spomenutima u prethodnim ispravama jedino je ispunjenje vojne obveze, ako bude potrebna, i plaćanje novčanog iznosa, ali ne i način ispunjavanja tih dviju dužnosti.

Oslobođenje od svih davanja nisu svi dobili. Najkraći rok oslobođenja od davanja je godinu dana, a najdulje oslobođenje trajalo je osam godina, i to za naseljenike u Martiniću i Subotici. Obrežani nisu morali davati daću pet godina, slobodnjaci u Velikom Bukovcu četiri godine, a u Globočcu samo godinu dana. Slobodnjaci iz Apatije, Cvetkovca, Đelekovca i Torčeca nisu bili oslobođeni davanja. Slobodnjaci u Cvetkovcu naseljeni su na selišta Vlaha koji su bili protjerani zbog nepoštovanja obveza, što znači da oni dolaze u već sagrađene nastambe, a Đelekovčani vjerojatno ne jer oni nisu ponovno naseljeni, nego je već postojećim kmetovima promijenjen status. Budući da se oslobađanje od davanja davalo da bi se podigle kuće, razumljivo je zašto to pravo nije dano Đelekovčanima.

Veličina selišta razlikuje se od posjeda do posjeda, a čak ni selišta na istom posjedu i u istom selu nisu jednake veličine. U prosjeku veličine selišta iznose od osam do 20 jutara oranice. U Obrežu je selište iznosilo 20 jutara oranice, Subotici (oba dijela) 12 jutara oranice, na velikobukovečkom posjedu devet rali oranice (sjenokoša svima jednako), u Cvetkovcu osam rali oranice i vinograd, a mogli su, ako su htjeli, još iskrčiti koliko im treba. Za Apatiju, Đelekovec, Globočec i Torčec nije određena veličina selišta.

Kao što je prije spomenuto, novčani iznos plaćali su svi, ali nije bio jednak za sve slobodnjake. Svaki vlastelin određivao je iznos koji slobodnjaci moraju platiti, ali na pojedinim vlastelinstvima on varira od selišta do selišta i pritom ovisi o njegovoj veličini. Obrežani su davali četiri ugarska dukata. Naseljenici u Subotici, u dijelu sela koji pripada Gereczyju, plaćali su pet ugarskih forinti, i to polovinu na dan Sv. Ivana, a drugu polovinu na dan Sv. Martina, dok su oni naseljeni kod Erdödyja plaćali četiri ugarske forinte za selište, no kako selišta nisu bila jednake veličine, i iznos je, sukladno tome, bio veći ili manji. Erdödy je oslobodio jednog od svojih slobodnjaka (vojvoda ili exactor) svih davanja, a njegova je dužnost bila prikupiti davanja od ostalih i predati cjelokupan iznos vlastelinu na dan Sv. Ivana. Davanja s Velikog Bukovca iznosila su četiri forinte (pola na Jurjevo i pola na Martinje), 27 dukata plaćali su slobodnjaci naseljeni u Apatiji, ali opet iznos varira ovisno o veličini selišta, Đelekovčani daju 280 ugarskih dukata (iznos koji se plaća na dan Sv. Martina), Cvetkovčani četiri ugarska dukata, Globočanci 30 dukata, a slobodnjaci iz Torčeca 100 talira, također na dan Sv. Martina. Za sela Apatiju, Đelekovec, Globočec i Torčec naveden je iznos koji je trebalo platiti cijelo selo. Budući da nije naveden broj selišta, teško je odrediti iznos koji plaća svako selište.

»Darovi« koje su slobodnjaci morali dati vlastelinu također se razlikuju od selišta do selišta. Dužni su predati dio plijena (u slučaju vojnog pohoda) ili dio svih prihoda (1/3 ili 1/10), no ponekad se točno navodi količina i vrsta robe koja se »daruje«. Samo kolonisti iz Subotice nisu

²⁵ Hrvoje PETRIĆ, Općina i župa Drnje, *Povijesno - geografska monografija*, Drnje 2000. str. 76.

morali davati »darove«. Obrežani daju dio plijena iz vojnog pohoda, Apatijci jednu libru voska (meda?) i šest jaja na dan Sv. Jurja, naseljenici iz Velikog Bukovca četiri pilića, 12 jaja i jednog krnjaka, Đelekovčani »daruju« trećinu plijena, a Globočanci trećinu svih prihoda. Torčanci daju 35 kopuna na dan Sv. Martina ili Sv. Mihaela svake godine. Također daju i desetinu svih prihoda, a ako ulove nekog od prijestupnika ili sužnja, dužni su ih predati vlastelinu.

Za razliku od svih slobodnjaka na spomenutim posjedima, jedino su slobodnjaci iz Torčeca morali davati tlaku, odnosno 40 kosaca na dva dana, 40 žetelaca za pšenicu na dva dana, a isto toliko i za hajdinu i proso.

Slobodnjaci iz Novog Sela morali su slati jednog čovjeka u lov na divljač ako bi vlastelin to tražio. Đelekovčani su uz sve obaveze morali još točiti vlastelinsko vino od Ivanja do Jurjeva, održavati dobro stanje vojne utvrde, ubirati trgovinu i maltu te ugostiti vlastelina i pratnju ako bi svratili u Đelekovec.

Budući da su slobodnjaci naseljeni u selo Cvetkovec jedini dobili vinograd na korištenje, morali su plaćati i gornicu.

Način suđenja u slučaju prijestupa jedino se objašnjava u ispravi vezanoj uz Novo Selo gdje naseljenici imaju svoga suca koji im sudi samo u slučaju kada nečija životinja učini štetu, a svi ostali predmeti nose se pred vlastelina.

Iz svega navedenoga uočljivo je da se slobodnjačka prava i obveze dosta razlikuju od vlastelina do vlastelina, od sela do sela i od selišta do selišta. Na vlastelinstvima koja su u procesu kolonizacije slobodnjaci su opterećeni manjim davanjima, a tamo gdje to nije slučaj, obveze koje moraju ispuniti su zahtjevnije. Daće koje moraju ispuniti slobodnjaci nisu male, no ipak su povoljnije od ostalih koje moraju ispuniti druge vrste zavisnih seljaka, stoga su nerijetko seljaci bježali na područja naseljena slobodnjacima. Nezadovoljstvo ostalih seljaka svojim statusom jedan je od najvažnijih razloga njihovih pobuna na vlastelinstvima u 17. stoljeću.

U slučaju neispunjenja daća slobodnjaci moraju snositi određene posljedice, a u nekim od isprava točno se precizira o kojim je posljedicama riječ. Tomo Erdödy kaže da će u slučaju napuštanja selišta od strane slobodnjaka nastanjenih u njegovu dijelu vlastelinstva Subotice zaplijeniti njihovu imovinu, a Elizabeta Moškon prijeti Đelekovčanima povratkom na prijašnji kmet-ski status, što je značilo i vraćanje nekih daća, u prvom redu radne rente. Cvetkovečki slobodnjaci u slučaju neplaćanja paušalnog iznosa bili su dužni platiti i kaznu, vjerojatno veći iznos od navedenog, a u slučaju da netko od njih odluči otići, dužan je priložiti određeni »dar«.

Posjed	Daća	Oslobođenje od daća	Vojna služba	Veličina selišta	Novčana daća	»Darovi«	Tlaka	Ostalo
Obrež (danas Bolfan)		5 godina	obavezna	20 jutara	4 ugarska dukata			
Martinić		8 godina	pratnja vlastelina	20 jutara	4 ugarska dukata	dio plijena iz vojnih pohoda		
Subotica (Gereczy)		8 godina	dati jednog puškara	12 jutara oranice	5 ug. forinti pola na dan Sv. Ivana, pola na Sv. Martina			

Posjed	Daća	Oslobođenje od daća	Vojna služba	Veličina selišta	Novčana daća	»Darovi«	Tlaka	Ostalo
Subotica (Erdödy)		8 godina	obvezna	12 jutara oranice	4 ug. Forinte godišnje ovisno o veličini selišta			vojvoda ili exactor oslobođen od podavanja, skuplja od ostalih i predaje na dan Sv. Ivana
Apatija		nema	obvezna	nije određena, krčiti koliko kome treba	27 dukata ukupno ali ne svi jednak iznos	1 libra voska, 6 jaja na dan Sv. Jurja		
Veliki Bukovec		4 godine	obvezna	9 rali oranice, sjenokoša - svima jednako	4 forinte, pola na Jurjevo, pola na Martinje	4 pilića, 12 jaja, 1 krnjak		iz svake kuće dati jednog čovjeka za lov na divljač kad vlastelin pozove, vlastelin sudi u sporovima
Đelekovec			obvezna		280 ugarskih forinti na Dan Sv. Martina	1/3 ratnog plijena		točenje vlastelinovog vina, održavanje utvrde, ubiranje trgovine i malte i ugostiti vlastelina i pratnju
Cvetkovec			obvezna	8 rali zemlje za kuću i selište + vinograd	4 ugarska dukata na Dan Sv. Martina + gornica tko drži vinograd			pravo protjerivanja sa selišta u slučaju neposluha, tko odluči otići dužan je položiti «dar»
Globočec		1 godina	obvezna		30 dukata	1/3 svih prihoda		
Torčec			obvezna		100 talira na Dan Sv. Martina	35 kopuna godišnje, 1/10, zarobljenici	40 kosaca 2 dana, 40 žetelaca za pšenicu i 40 za hajdinu i proso	dužni su krčmariti i predati ratne zarobljenike